

Årets resa
1990

Årets resa (1990)

Berättelsen om en resa är egentligen berättelsen om de människor man har att göra med under resan. Min första reskamrat (i tågkupén från Göteborg ända till Hamburg) var en iranier. Vår kontakt var obefintlig, tills han vid den första passkontrollen slog mig med häpnad med att visa sig vara svensk medborgare. Därför vågade jag sedan tilltala honom på svenska. Han slog mig yttermera med förvåning med att visa sig inte bara behärska språket utan dessutom tala det utan någon brytning alls efter att ha bott i landet i bara sex år.

Alla iranier jag har träffat har varit genomsympatiska och antimuslimska människor. Denne bekräftade regeln. Han tillhörde Bahai-rörelsen från 1800-talet, som har drag av Swedenborgianism. Rörelsen har vissa moraliska riktlinjer men baserar sig mera på förnuft än på dogmatik. Den sätter alla de klassiska omuslimska persiska poeterna mycket högt och inriktar sig på internationell pacifistisk universalism. Denne klarögde man var sysselsatt med att dra i gång boktryckning och universitetsundervisning i Tjeckoslovakien på svenskt initiativ. Kunde en resa börja bättre?

Järnvägsstationen i Hamburg var som vanligt: trevliga gubbar som stod och spydde från galleriet över perrongen nedanför lyckligt omedvetna om denna och den irritation de lyckades väcka på så behörigt avstånd, det eviga nattklientelet därstädes bestående av allsköns stapplande original med tänder och utan, med kryckor och utan, med skor och utan, med horor och utan, samt ofta utan ärende än med. Trots allt är Hamburgs järnvägsstation som mastodontmonument över mänsklig sjaskighet alltid lika trivsamt och framför allt karakteristiskt. Där händer det alltid mycket under det eviga nattskådespelet i denna stationsväntsal, vars vakter ständigt har den slussfunktionen att köra ut alla oegentliga nattgäster för att den genast skall kunna fyllas på nytt av andra sådana.

I Budapesttåget från Wien dök det upp två intressanta små mörka män som fyllde kupén med radioapparater, TV-diton, säckar med kläder och annat som de tydligen av hjärtans lust hade köpt. De båda hjärtliga små herrarna var rumäner från Timisoara (med rumänska som modersmål) som tydligen som bäst firade sin nya demokratiska frihet. De spökade ut sig i de billiga sliskiga kläder de hade köpt, skrikande gredelina skjortor, playboyskodon och andra utvärtes prydnader, såsom ett väldigt halsband med krucifix, som skulle föreställa guld men som inte var det. De frossade i sin free-style, drog inspirerat av sig sina skor så att hela kupén stank av troligen aldrig tvättade strumpor, (dessa såg även ut därefter,) de spottade på golvet vid behov och ådagalade därvid diverse pittoreska munsbitar såsom tjockt snus och tuggtobak, de fyllde strax hela icke-rökarkupén med resultatet av konsumtionen av några paket extra starka cigaretter, kanske rentav papyrosser, askade var som helst och särskilt på golvet och sätena, och åkte fast för tullen i Ungern. Tullflickan var tydligen van vid sådana spelevinkar och behandlade dem ungefär som oförbätterliga kroggäster som aldrig kan lära sig någon måtta, varpå de fick fara vidare med hela sin skrytlast av prylar.

Ungrarna är ett mycket speciellt folk, och jag kan inte hjälpa att jag älskar dem. De är över-aktiva, över-erotiska, frossar i intensitet och går längre än ryssarna i sentimentalitet och psykologiserande självförstoring. Budapest är ingenting annat än ett uttryck för deras mentalitet med sin oerhört storslagna geografi och skönhet och med sin nästan psykopatiska smutsighet. Mina fötter blev svarta av att jag vandrade omkring i staden hela dagen med sandaler utan strumpor. Jag såg en desperat man kedja fast sig vid räcket ovanför nedgången till en tunnelbanestation Gud allena vet i vilka avsikter. Jag såg bara hans desperata blick som en alldeles tillräcklig anledning. Under hela den stora östeuropeiska revolutionen har Ungern i princip hela tiden legat först, och den intensiva gatuhandeln med små affärsstånd i varje gathörn och tunnelbanestation var oerhört imponerande. I varje kvarter tycktes det dessutom finnas

överfrekventerade bokhandlar. Hur smutsigt och vemodigt och fattigt Ungern än är så måste man bara älska det och till varje pris komma tillbaka.

I Tjeckoslovakien var klimatet kallare och försiktigare. Prag är lika rent som Budapest är smutsigt, det är lika oförstört av det senaste kriget som Budapest lades i grus och ruiner därav, om Budapest är storslaget i härlighet och prakt så är Prag snarare småstadsaktigt i sin pittoreska frid och intakta idyll. Ändå trivdes jag bättre i Budapest med dess mera markanta nackdelar. Emellertid hade jag mitt trevligaste tågsällskap i Tjeckoslovakien från Sturówo till Bratislava. Tre glada gossar klev in i min kupé med vin och korv och ville tydligen fira mig också utom allting annat denna deras sista fria natt före en repmånad. Den trevligaste av dem var teolog och ville inte skiljas från mig utan ömsesidigt adressbyte fastän vi bara umgåtts under några timmar, men de timmarna var desto gladare. Alla dessa tre "bröder i ödet" tillhörde dock den ungersktalande minoriteten i Tjeckoslovakien. Sitt mest outplånliga intryck på mig gjorde alltså ungrarna i Tjeckoslovakien.

I Tjeckoslovakien är levnadskostnaderna ett skämt för en västeuropé. Kaffe med tårta i ett lyxigt kafé i stadens centrum kostade fem kronor. Mitt besök hos barberaren, mitt första på 22 år, (och han hade mycket hår att klippa,) kostade 1:75, dvs. sju tjeckiska kronor, för den som vill kontrollera. Ungern var ungefär dubbelt så dyrt, men i princip står nu hela Östeuropa öppet och sårbart inför den västerländska kapitalismens hänsynslöshet. Den östeuropeiska bristen på erfarenhet av kapitalismen gör att östeuropéer ekonomiskt kan utnyttjas hur mycket som helst av väst. Dessutom är Östeuropa handikappat genom 40 års isolering. I Tjeckoslovakien kunde endast de gamla tyska och de flesta inget oslaviskt språk alls. Plötsligt har nu engelska där införts som första språk i stället för ryskan, men det kommer att ta tid innan tjeckerna lyckats överbrygga följderna av sin långa instängning. I Ungern var förutsättningarna bättre, ty där har aldrig någon varit rädd för att tala tyska: ungrarna hade mera gott än ont av Habsburgmonarkin, och Österrikes storhetstid var även Ungerns. Men på tåget i Tjeckoslovakien mellan Bratislava och Prag upplevde jag något annat.

Vi var två herrar i kupén. Den andra satt och sov på sin bänk medan jag låg utsträckt på min. Jag väcktes av att en tredje herre kom in. Han var mycket gammal. Jag öppnade inte ögonen men blev på något sätt skrämmd av honom, jag vet inte själv varför, men det var något med honom. Det var mitt i natten, och jag väcktes nästa gång av att en kvinna kom in och var oförskämd. Hon sade något argt på tjeckiska, varpå vi andra genast beredde plats åt henne. Mitt emot henne satt då den gamle mannen. Efter bara en liten stund rusade hon ut i panik. Efter en stund kom hon tillbaka med konduktören. Tydligen hade hon inbillat konduktören att den gamle hade förolämpat henne, ty konduktören tilltalade den gamle mannen ganska strängt. Inte ett ord hade förekommit mellan den gamle och kvinnan. Nu svarade den gamle till konduktören: "*Was wollen Sie, bitte?*" Det var de första ord jag hörde från den gamles mun. Konduktören genmålde spydigt: "*Bist du Deutsch?*" Utan vidare tilltalade en ung konduktör en gammal man med "du" bara för att den gamle vågade tala tyska. Den gamle var inte tysk, men han var på något annat sätt främling i landet. Kontroversen mellan kvinnan och den gamle fick aldrig sin förklaring, kvinnan kom aldrig mer tillbaka till kupén, utom långt senare för att hämta sin jacka, som hon i förskräckelsen hade glömt. Sålunda fick vi tre herrar ensamma sova vidare i kupén i sittande ställning, ty jag vågade inte lägga mig ner igen. Det hade varit mycket intressant att närmare få lära känna den gamle herrn, som hade en så skakande utstrålning, men han meddelade sig inte mer och försvann i Prag.

I det nya Östeuropa har östtyskarna en oerhörd nyckelställning. De är det enda östeuropeiska folk som efter en 40-årig isolering fullkomligt behärskar ett västerländskt språk. Jag tror det är oundvikligt att östtyskarna inom tio år kommer att vinna en betydande dominans i Östeuropa, som kanske endast österrikarna med sitt historiskt mjukare och vänligare sätt kan konkurrera med.

I Wien räddades jag av en liten taxichaufför från diverse katastrofer genom sitt typiska österrikiska mjuka diplomatsätt. Jag visste inte att det fanns en Südbahnhof och tog för givet att mitt tåg till Venedig skulle utgå från Westbahnhof. I sista stund körde mig denna taxichaufför rätt i det att han säkert bröt mot alla trafikregler och hastighetsbegränsningar medan vi ventilerade hela världspolitiken. Han tyckte att den nya tyska situationen var tämligen ointressant i jämförelse med exempelvis den oöverskådliga utvecklingen kring Persiska Viken.

Tåget till Venedig var fullt redan en halvtimme före avgång. Till slut fann jag en kupé som dock två unga koreanska damer var mycket ovilliga till att dela med någon annan. Tydligen hade många andra misslyckats med att få tillträde, och att jag då lyckades var ett underverk. Efter mig lyckades även en andra herre, som nervöst rullade tummarna en stund medan han satt på nålar, tills han, medan jag var på toaletten, av någon anledning lämnade kupén för gott, som om de båda koreanskorna hade avslöjat sig som vampyrer. Sedan var jag lyckligt ensam med de båda unga fnittriga skönhetsmedvetna koreanskorna hela natten, och de var mycket tacksamma för många goda råd om Europa som jag kunde ge dem. När vi skildes i Venedig var de inte längre rädda för mig.

En sällsam upplevelse var det att med tåg ta sig från Venedig en söndagskväll. Perrongen var så fullspäckad med folk att man fruktade en olycka. När tåget äntligen kom en minut före avgångstid bröt genast paniken ut bland de tusentals väntande passagerarna: kapplöpningen gällde de sittplatser i tåget som fanns. Det var tydligt att de flesta måste hamna i korridorerna. Värst skrek fransmännen och tyskarna.

När paniken var över och tåget äntligen hade kunnat sätta i gång (en halvtimme efter avgångstid) var korridorerna i tåget så fulla med folk att det var omöjligt för någon att ta sig till toaletten. Folk satt på varandra, låg på varandra och stod på varandra, medan tåget kröp fram i snigelfart mot Milano. Efter en timme uppnåddes Mestre. Då hade redan diverse tjocka gubbar börjat forcera sig fram genom tågkorridorerna, under vilka ofattbara ansträngningar de givetvis fastnade överallt med sina kartonger och sina skjortor, som vanligen revs sönder. Dessa tjocka gubbar var tågpersonalen, som skulle se till att detta eleganta Inter-City-tåg skulle fungera ordentligt med kaffe och Coca-Cola och annat sådant, vilket det under omständigheterna ändå inte gjorde. Detta eleganta Inter-City-tåg stannade vid så få stationer som möjligt. Vid varje station steg det av ungefär fem passagerare, som då under en halvtimmes tid först fått tränga sig fram till äntliga utgångar, varpå dessa fem avstigande avlöstes av ungefär fem hundra påstigande, som vid varje station presterade samma kapplöpningsspanik om obefintliga sittplatser som redan börjat vid avgångsstationen Venedig.

Regeln är tydligen att inte ha något med Venedig att göra under en söndag ens under lågsäsong. Min taxichaufför i Verona var av en ännu mer radikal åsikt, och han var ändå italienare. Hans första besök i Venedig med sin familj hade varit ett fulländat kaos. Sitt andra besök där gjorde han för säkerhets skull med tåg, vilket inte förbättrade kauset. Därför var hans slutsats efter två besök i Venedig under lågsäsong: aldrig mera Venedig! Tydligen är Venedig endast ämnat för de lyckliga få som orkar med världens mest kaotiska strapatser.

Att sitta på ett överbefolkat tåg på en bänk utan ryggstöd mitt i en tågkorridor, som alla människor hela tiden måste tränga sig fram genom, så att man i ett tåg inte kan ha en mera utsatt och obekvämt sittplats, är dock inte omöjligt, vilket alla Italien-tågresenärer förr eller senare torde få erfara. Däremot måste man nog kalla sig lycklig om man slipper en så utsatt sittplats eller ståplats exempelvis under en tågresor i månadsskiftet juli-augusti från Palermo till Milano som under vägen blir sex timmar försenad. Sådant är inte ovanligt.

I Rom blev jag tilltalad av en skäggig man i shorts och bara fötter i ett par sandaler som jag, som hade problem. Han kunde varken tyska, engelska eller franska och hade

en flickvän i Österrike, som till varje pris måste meddelas ett telefonnummer, ehuru hon inte var hemma. Han bad mig alltså ringa hennes väninna i Österrike och för henne på vilket språk som helst redogöra för den nya situationen. Full av optimism vågade vi försöket, men ingen var hemma i Österrike. Följaktligen hade jag endast att betrakta mig såsom fast i Rom tills situationen hade utretts.

Lyckligtvis lyckades vi utreda den. Som belöning gav mig min nye romerske vän (en konststuderande från Kalabrien) en hel middag och en inbjudan till sitt hus i Kalabrien. Vad som var mera värt var dock hans kunskaper om maffian.

Denna är fullkomligt ofarlig för envar som inte har något med den att göra. Endast de som själva blir "*maffiosi*" riskerar att förr eller senare bli dödade. Maffian är ingenting annat än en naturlig manifestation av korruptionens egen självdestruktivitet. Den finns i hela världen, men endast i Sicilien är den definierbar och har den ett namn. Jag upplevde Sicilien som Italiens kanske vackraste och mest romantiska land. Det är en värld för sig full av rövarromantik och vild skönhet. Endast det sydöstra hörnet med Syrakusa var ett undantag från Siciliens överväldigande friskhet, frihet, skönhet och hejdlösa romantik. För drygt 2400 år sedan mötte här stormakten Athen sin undergång, och platsens överväldigande fulhet med oljeraffinaderier längs hela kusten må tjäna som monument över Athens skönhets och kärleks politiska undergång. På gatorna i Syrakusa fann jag bland annat använda tamponger - man frågar sig oroligt om de även använts på gatorna - och ett klassiskt syrakusanskt toalettbesök torde även redogöras för androm till varning. Det fanns en lavoar med kran, men denna kunde icke rubbas. Det fanns fem kabinettsdörrar, men ingen hade lås. En av klosetterna hade sits men utan något sittskydd ovanpå emaljen. Alla de övriga var så kallade ståplatser. Ingen av dessa fem klosetter hade någon fungerande spolning. WC-papper fanns endast att tillgå i använt tillstånd till hälften nedspolat - det gällde att ha med sig medsmugglade oanvända restaurangservietter - ett tips till eventuella framtida hjälpbehövande. Det var bara att under rådande omständigheter, då bättre toaletter ej fanns att tillgå, finna sig i nödens tvång, avkläda sig samtliga benkläder bakom kabinettsdörren utan lås och sätta sig på huk under inspirerad läsning av tidigare kabinettsbesökares erfarenheter inpräntade på dörren och väggarna - "*Im stehen Scheissen flecklos*" började ett tyskt poem som slutade med *Kakerlaken* - nordbor har aldrig förstått meningen med dessa "ståplatser", vilken helt enkelt är den att inta den egentligen enda riktiga skitställningen på huk - många skandinaver har trott att man skulle stå upp och fyra av i blindo - och missat. Under det tyska uttrycksfulla poemet vågade jag pietetsfullt tillfoga på svenska: "Om någon förstår detta språk må han tyda det på sitt eget vis."

Från dessa mänskliga brydsamheter tillbaka till den sicilianska rövarromantiken. Som resällskap i den vildaste vackraste delen av det inre Sicilien hade jag världens kanske vackraste unga familj - en rövarromantisk ung lycklig man med bländande vit vacker mönstrad skjorta med världens stiligaste och älskligaste fru samt världens sötaste pojke på två år med tindrande lyckliga stjärneögon. Den lille visade ett smickrande närgånget intresse för mig (- allsköns välmenat småbarnssabotage), och föräldrarna konstaterade genast att jag och deras son hade exakt samma mörkblonda hårfärg. De talade en för mig okänd sydsiciliansk dialekt som lät som en blandning av polska och portugisiska med inslag av typiskt engelska t-ljud, och en vackrare italienska har jag aldrig hört. Den var samtidigt kristallklar och så makalöst mjuk.

Som kontrast till denna lyckliga unga sicilianska familj må en äldre halvgalen moder nämnas, som visste allt om maffian och förklarade alla dess gruvligaste former av mord mera uttryckligt med gester än med ord - för att ingen utanför kupén, som vi då satt i på tu man hand, skulle höra. Hon småskrattade hela tiden medan hon halvt hysteriskt pladdrade på oavbrutet, medan hon på sin blus bar förtexten "*maliziosa*" - maliciös. Hon hade tydligt erfarit för mycket av livet på Sicilien för att det i längden skulle vara hälsosamt för henne. Så fort det kom annat folk in i kupén tystnade hon -

och jag fick aldrig mera höra en mera autentisk sanningskälla från hjärtat av Siciliens kanske eviga förbannelse.

Etna i åska och månsken.

Du skälver i mörkret, du jätte av liv och av skräck;
om du vaknar är en skön välmående värld helt puts väck;
du allena kan lägga Sicilien så som i en säck,
men det finns ingen som vågar säga till dig: "Maffian släck!"

Ty Sicilien beror av din mytiska fruktansvärdhet;
du är icke så vacker som dina kolleger Vesuvius
och Japans förtrollande lika utslocknade sevärdhet,
men du är desto mer fasansfull som gamle Erebus
fastän din snö skänker liv åt en värld av gudomlighet.

I dessa dagar av fullmåne har åter Tyskland förenats
just som mina tåg på Sicilien i blixtar och moln har försenats.
Men fullmånen har lyst igenom och givit min värld en förklaring:
en mera dramatisk värld har aldrig funnits i denna förslavning
av underbar skräckromantik i intim blytbelysning av dagning.

Kort sagt, jag känner nu maffian, och därför är jag inte rädd för den, men jag kan heller inte försvara den. Som resällskap bort från Sicilien hade jag maffians motsats: en italiensk protestantisk familj, som under hela resan till Florens och längre bara läste Bibeln och lyssnade på frireligiös musik. Så fort det var något utbrast den lille trinde skallige fadern: "*Gloria a Dio!*", "Ära vare Gud!" Deras pietism var rörande naiv men fullkomligt uppriktig och underbart godtrogen.

Emellertid var mig intryckena av Sicilien nästan något för starka med den överdrivet individualistiska mentaliteten med alltför magstarka extremismerna både åt kriminellt, pietistiskt och mentalt osunt håll. Att pausera innan resan fortsattes var nödvändigt. Florens fanns då att tillgå med all dess intellektuellt strängt disciplinerade konst.

Att besöka de tre viktigaste skulpturmuseerna *l'Accademia, San Lorenzo* och *il Bargello* kostar en förmögenhet: 25,000 lire kostade de mig tillsammans. Samtidigt är museerna svårtillgängliga: de stänger klockan 2 och har dessutom stängt alla måndagar. Kommer man förbi Florens en måndag eller någon annan dag då något tåg råkar vara försenat (vilket de alltid är) så är man såld, och världen är stängd för en. Till Tizianutställningen i Venedig fick jag alls inget tillträde, då alla de fyra olika dagar som jag var där samtliga biljetter var slutsålda i förväg.

Man kan aldrig tröttna på att jämföra Michelangelo och Tizian med varandra, då de är renässansens två mest outtröttliga konstnärer. Det har aldrig funnits en flitigare konstnär än Tizian eller en större skulptör än Michelangelo. Emellertid är Tizian svårtillgänglig som människa medan Michelangelo måste ha lidit av världens svåraste mindervärdighetskomplex. Allt vad denne skulptör åstadkom och planerade är i gigantisk skala, och därför blev de flesta av hans arbeten ofärdiga. Donatello, hans föregångare, höll sig på ett mera mänskligt plan, varför alla hans statyer både är talrika och fullbordade såsom omistliga mästerverk. Michelangelo var liten till växten, vägde bara 48 kilo och hade dessutom en krossad näsa, varför hans mindervärdeskomplex är fullständigt naturligt, men samtidigt var han kanske världens mest jordnära konstnär någonsin. Hans verk tilltalar alla människor i alla tider. Tizian är i stället i all sin oantastlighet och lysande mångproduktion en diffus oidentifierbarhet för finsmakare.

Han är säkert världens bästa målare efter Leonardo och Rafael men saknar i all sin glans på något sätt Michelangelos så underbart handgripliga ryggrad.

Nog av. Efter Siciliens överväldigande syndafloed av framför allt mänskliga intryck var jag mest hågad att återvända hem, men i Verona fick jag en eftermiddag tillsammans med min gamle veronesiske storfarbror Michael. Han var 83 1/2 år gammal och såg ut som en 60-åring, han promenerade raskt genom hela staden med mig hem till sig, och med en oförliknelig livlighet berättade han om sina krigsupplevelser i Ryssland för 48 år sedan, då han talrika gånger överlevde fastän han skulle ha dött och upplevde hela det ärelösa återtåget genom den ryska vintern under oerhört Napoleoniskt vedervärdiga strapatser - lemmar amputerades med rakkniv och med konjak som enda bedövningsmedel - och han visade mig ett fotografi som han tagit av en italiensk soldatkyrkogård vid Jasnaja Poljana, Leo Tolstojs familjegods. Där hade denne varmblodige italienare varit vintern 1941-42 och begravt sina egna, och han var nu lika gammal och äldre än Leo Tolstoj när denne dog. Och min storfarbror såg minst 30 år yngre ut än Leo Tolstoj.

Vår livliga samvaro slöts med att han dränkte mig i god mat och presenter i form av kläder, drinkar, kaffe, tårta, med mera på italienskt vis, och det gick plötsligt upp för mig hur mycket viktigare det var att umgås med goda människor än att arbeta. Alltså kunde jag plötsligt skrota mitt dåliga samvete för mitt försummade arbete hemma och lugnt återvända till den redan förlorade solen i söder.

En ung intelligent och högt kultiverad läkare från Perugia kunde under natten i tåget från Rom ge mig en ganska smickrande diagnos, samtidigt som han var djupt pessimistisk angående situationen i Kuwait. Han hade just rest Europa runt, upplevat Tyskland den 3 oktober och diskuterat Irak med alla fransmän i Paris och högeligen förvånats över amerikanernas och Europas skrämmande naivitet.

Världens vackraste morgon i Calabrien öppnade åter mina ögon för Etnas överväldigande skönhet från Reggios sida, vilket panorama välsignade utsikten ända bortom Bova Marina på väg mot Locri och Gerace, en uråldrig stad med katedral från 1000-talet och minnen från grekernas, romarnas, bysantinernas, arabernas, goternas, normannernas, kejsar Fredrik II:s och Gustav VI Adolfs tider, vilken sistnämnde monark här gjorde arkeologiska utgrävningar årligen och vilken hade varit god vän både med min värds farbror och fader. Gerace är en klippstad som ungefär en gång per sekel blir helt raserad av återkommande jordbävningar, men 500 meter över havet som den ligger utsatt för alla världens vindar är dess klimat ypperligt, och dess naturliga isolering har även skyddat den från maffians härjningar. Min värd gav mig en intressant rapport om livet i Gerace i förhållande till den allt komprometterande maffian, som dock det naturliga mänskliga livet lever helt oberoende av. Jag fick bo i hans familjepalats i egen våning med eget badrum och kände mig som en prins i dessa omgivningar som var hämtade såsom ur "Leoparden". Min tillgivenhet för den sicilianska kultursfären med dess utomordentliga ädelmod i förening med djup melankoli odlades och fördjupades härigenom ytterligare.

I Brindisi väntade mig ett nytt hemskt toalettbesök. Vid hamnen lyste generöst en skylt med beteckningen "WC" upp underbara utlösningssmöjligheter i en trängd tillvaro, och helt naivt och godtroget följde man skylten. Hundra meter längre bort möttes man av en ny lika generös skylt som lockade en vidare. Hundra meter längre bort väntade en ny likadan maning vidare, varunder gatorna hunnit bli allt skummare och belysningen allt mörkare. Slutligen var man framme. Det internationella WC-kontoret visade sig då vara stängt för dagen, och det var bara att treva sig den långa vägen tillbaka igen till den mycket avlägsna utgångspunkten. Där väntade dock en ny skylt som erbjöd plåster på sårn och pekade åt motsatt håll. Helt naivt beslöt man att ge hamnen en andra chans. Man följde de nya skyltarna enligt samma system som tidigare och anlände slutligen till ett ställe som faktiskt var öppet. Där väntade en kraftigt vindögd individ med handduk på armen som en hovmästare och som sade: "Det blir

hundra lire." Jag vågade invända, att jag bara önskade låta mitt vatten. "Då blir det två hundra lire," svarade den vindögde karlen medan hans högra öga drog sig ännu längre mot nordost medan det vänstra förblev åt sydost. Själv stod jag i öster. "Men jag behöver ju bara göra det lilla," invände jag, varpå han krävde 300 lire av mig. Längre kom jag inte utan lämnade raskt stället för att skona honom. Däremot fick den hamnen den aftonen därefter höra ett ovanligt generöst och ihållande perklande, vilken internationella svordom faktiskt inte gör sig sämre på italienska än på finska, men på italienska måste det dock skrivas "Perchele", då K icke finns i detta alfabet, vilket av italienare kan missuppfattas till "*perché*", "varför?", vilken italienska betydelse ju är betydligt snällare, varför man i Brindisi i princip kan gå och perkla hur mycket som helst, tills man äntligen hittar en diskret sida av en barmhärtig palm, vars grenar kan skugga och skylla ens oitalienska förehavanden.

Så har vi den klassiska toalettvarianten med vattenbehållare i taket och snöret, som man alltmer oroligt och desperat får dra i, tills det utlöses en öronbedövande syndaflod, som man tror skall översvämma hela huset efter det femte försöket, såsom med en gammal aktersnurra, vilken prövande klosett-tillvaro alltid ytterligare ökar spänningen i mitt personliga gamla vandrarhem i Athen; men inte är ju toalettbesök och deras otaliga variationer de viktigaste upplevelsorna under en resa, om de dock kan vara de nödvändigaste.

Det finns få upplevelser för en stelfrusen och tungsint nordbo som är så stimulerande och förlösande som att plötsligt en morgon vakna upp och befinna sig i en ny vacker ljus och varm värld som heter Italien. Jag kom med Venedigexpressen från Wien på min kuresa, och det räckte med detta italienska uppvaknande och ett intagande av Venedig som nummer ett i Italien för att min hälsa omedelbart skulle bli total. Emellertid var detta endast första etappen i slussningen.

Samma skillnad som det är mellan Norden och Italien är det mellan Italien och Grekland. Redan i Brindisi råkar man ut för den kaotiska charmfulla grekiska världen och mentaliteten, och mötet måste bli något av en chock, och det kan dröja innan man lyckas hämta sig. Om man dock väl lyckas med att hämta sig så är det oundvikligt att man finner sitt välbefinnande ytterligare fördubblat.

Diverse fenomen förföljde mig under mitt livs andra entré till Grekland. Världens kanske vackraste tågresa från Patras till Athen fick jag denna gång tyvärr avnjuta i kolsvart mörker. Icke desto mindre inträffade till min häpnad samma extas som första gången fastän jag varken kunde se Korint, Salamis eller någonting av havet. Solen var till och med i moln så länge den var uppe. Min återupplevelse av Grekland borde därför ha blivit en antiklimax men blev trots mörkret samma gamla klimax ändå.

När jag anlände till mitt gamla skamfilade vandrarhem var alla mina gamla vänner borta därifrån. Den nye portvakten gav mig nyckeln till ett rum som visade sig vara exakt samma rum som jag haft året innan, vilket han inte kunde veta, och vilket jag själv upptäckte först när jag trädde därin. När jag sedan letade efter min gamla restaurang i Plaka på Marcus Aurelius-gatan hamnade jag rätt genast utan att behöva chansa och söka bland Plakas virrvarr av gränder. Kort sagt, jag var mera hemma än någonsin i min egen gamla antika hemstad, och den tog emot mig med varmare behag än någonsin, fastän det nu var senare på hösten än vid mitt förra besök tretton månader tidigare.

Min grekiska tur förföljde mig även följande dag. Jag råkade ringa till mina enda halvbekanta i Grekland just när modern skulle lämna huset och köra in till staden. Det var en sådan dag då deras bil kunde köras till staden. (Athen har det trafiksystemet för avgasernas skull, att udda dagar får endast bilar med udda trafiknummer köras i staden och jämna dagar endast jämna trafiknummerskyltar.) När jag sedan tillbringade eftermiddagen ute hos dem visade sig även sonen vara hemma, en arkeolog, som jag inte ens vetat att existerade. Resultatet blev att man fick sitt lystmäte på konversation om Antiken och dess eviga personligheter och detta dessutom på ens modersmål

svenska, medan utanför deras villa vid Megara med havsutsikt mot Salamis solen sakta gick ner över min vackraste dag i Athen hittills.

På morgonen hade jag på Arkeologiska Muséet upptäckt något nytt beträffande grekisk konst. Den klassiska skulpturen når sin höjdpunkt ungefär 430 f.Kr. varefter hellenismen gradvis vidtar. Denna fortsätter dock ständigt att utveckla den klassiska realistiska konsten ända fram till familjen Caesars ödeläggelse av all andlig odling, men den senare hellenistiska konsten får gradvis allt innerligare uttryck av vemod, melankoli och smärta. Detta sentiment börjar redan med de höghellenska gravvårdarna men stegras oavbrutet fram till alltmer gripande människokarakteriseringar, som sedan den romerska kejsarkulten med sitt förskönande av kejsare som Tiberius, Caligula och Nero tyvärr sätter stopp för, tills Michelangelo med sina slavar och pietägrupper återuppväcker just den hellenistiska uttrycksfullheten med melankoli och smärta äntligen åter fullt realistiskt återgivna.

Mitt vandrarhems portvakt var från Iran och gav mig sin syn på Saddam Hussein. Denne förtjänar att mördas för de folkmord han gjort sig skyldig till och för de lidanden han åsamkat sitt eget folk, men helt orätt har Saddam Hussein inte. Även om han likvideras kommer den problematik som han väckt att därefter fortsätta sysselsätta världen, och något krig kommer inte att innebära någon lösning. Tvärtom.

Det var min sista kväll i Athen som jag talade med honom. Den 11.10 började det även bli kallt om kvällen i denna vanligen alltför varma stad, och hösten började kännas även här. Det var lönlöst att vidare försöka fly undan den. Det var bara att resignera inför dess oemotståndliga anstormande och ge vika för dess gränslösa melankoli, som nu började uppfylla hela Athen med dess allt färre turister, allt tommare restauranger och tavernor och allt mer påträngande svärmod, som inte bara var den gamla Antikens. Jag hade inte återfunnit mina vänner från fjolåret, men deras andar eller spöken fanns kvar. Jag måste nu ge Rudi rätt, den tyske portvakten från förra året, i hans indignation över Athens smuts, dess oerhörda snuskiv med vidöppna bordeller och de största porrbiografer jag någonsin sett belägna vid själva huvudgatorna, vilket allt nu framträdde för mig när turistglansen allt mer avtog.

Mitt sista toalettbesök blev som vanligt. Spolningen fungerade inte utan snarare tvärtom, duschen sprutade vatten när man satte på badkarskranen, och när man satte på duschen i hopp om att få badkarskranen att rinna sprutade duschen vatten icke desto mindre och dessutom lika envist åt alla möjliga icke avsedda håll, lavoarkranen sprutade vatten på fötterna under lavoaren när man ville tvätta händerna, kort sagt, allt var som vanligt, men när man rentvättad och fin skulle gå ut ur badrummet hände något mera ovanligt. Dörrhandtaget gick av. Följden blev att man inte kunde ta sig ut. Det bultades i en kvart utan att någon i det bullriga Athen hörde det. Det var ingen annan råd än att ta sig ut genom badrumsfönstret och in i en annan toalett medan man måste svinga sig i lösa vattenledningar utomhus på högsta våningen i bara underbyxor som en annan Tarzan i lianer. När man slutligen presterat akrobatbragden var man som lön där för smutsigare än när man gått för att tvätta sig i badrummet. Ju mindre mera sagt om vidare bedrövligheter i denna sak, desto bättre.

En athensk restaurangmusiker måste beskrivas. Han var gammal och sliten, och hans violin var lika gammal och sliten. Den verkade vara hemmagjord, och stråken hade upprepade gånger reparerats både med lim och med tejp. Några snören höll ytterligare samman den för säkerhets skull. Med denna fela gick han omkring på kvällen bland restaurangerna i Plaka och sjöng och spelade publikfriande saker som "La Paloma" och "Donauwellen" utan någon större framgång. Han var nästan höjdpunkten av alla denna resas patetiska upplevelser i Athen. Jag hade emellertid turen att ha ett ungt grekiskt par bredvid mig i restaurangen. För dessa spelade och sjöng han en grekisk sång med många verser och med komiskt innehåll och med den största framgång. Patetiska vithåriga farbröder med spruckna violiner i Athen borde hålla sig till det grekiska och strunta i att försöka behaga turisterna.

På mitt vandrarhem erbjöds jag arbete som vicevärd, och det var ytterst frestande att gå in på det och stanna i det underbara Athen som hjälpare åt alla världens internationella gäster, men hur bleve det då med musiken? Till min ytterligare smärta måste jag tacka nej.

Jugoslavien blev som vanligt resans förskräckligaste kapitel. Vad är maffian och hela Syditaliens smuts och alla Athens smogproblem mot det aldrig fungerande Jugoslavien? Tågresan gick perfekt från Athen till gränsen med världens urmodigaste och antikaste och mest hemtrevliga restaurangvagn med intarsiaarbeten i trä, men vid gränsen kopplades restaurangen bort, och tåget blev jugoslaviskt. Sedan kröp det fram överbelastat med rökande människor som skräpade på golvet och trampade och låg på varandra i alla korridorer medan det vid varje ny station blev ytterligare en timme försenat. Att stå och trängas i en tågkorridor från Bologna till Rom är ingenting mot att åka tåg i Jugoslavien. Det olösliga problemet är hur man skall undvika att drabbas av Jugoslavien och den dyra överfarten till Grekland från Italien om man en gång ser en nödvändighet att komma fram till och tillbringa en så billig vistelse som möjligt i det alltför avlägsna Grekland.

När jag återkom till tåget efter en misslyckad exkursion på stationen i Belgrad i fåfång jakt på ett tåg till Budapest, som hållit tiden och därför avgått innan vi kom fram, varför man måste vänta i tio timmar på nästa möjlighet, vilket man bara inte gör i Belgrad, där inte ens någonting kan läsas utom på serbiska med kyrilliska bokstäver, så hade naturligtvis någon avlägsnat mitt bagage från min plats och själv intagit denna i det överbefolkade tåget. Denna någon var en gammal gumma i huckle och trasiga kläder som inte var så lätt att åtgärda. Inte ens konduktören kunde med att avlägsna henne fastän hon saknade biljett. Mitt emot mig satt en tyska, och vi turades sedan om med att använda en sits medan gumman fick behålla sin knipslugt erövrade och knipslugt behållna. Det intressanta var att här två västeuropéer uppoffrade sig för en serbisk bondgumma av tveksam moralisk halt: vi hade båda platsbiljetter vilket hon saknade.

I Trieste inträffade emellertid något som bara är möjligt i Italien. En passagerarvagn kopplades från tåget och kopplades inte på igen. Tåget var Paris-expressen, och vår vagn, i vilken flera fransmän och milanesare befann sig, hamnade i stället i ett tåg till Rom. Vad fransmännen och milanesarna tänkte om saken fick vi aldrig veta, ty dessa lämnade brådstörtat tåget när sanningen gick upp för dem utan att konduktören hade knystat ett ord, men min medpassagerare och jag följde snällt med i tågets nya inriktning. Att ett misstag hade begåtts var uppenbart, det var bara vår vagn som blivit drabbad, och någon kanske påverkad stins måste ha räknat fel på vagnarna och växlat in en vagn för mycket på fel spår och inte kunnat med att erkänna detta för den vagnens Parisinriktade passagerare. Min medpassagerare var emellertid en ung musiker som just i Budapest inhandlat en skattkammare av klassiska noter till skrattretande priser, så vi glömde tragedin för musiken.

En naturlig följd av tragedin blev emellertid senare på natten att konduktörerna körde ut mig från min kupé för att göra den till sitt högkvarter för resan. Inga protester hjälpte, och alla mina medpassagerare från Spanien och Lombardiet hade redan givit upp och försvunnit. Nu är det ganska betänkligt att bli berövad sin kupé mitt i natten i ett internationellt tåg, ty chanserna då att hitta någon annan ledig plats i tåget är så gott som obefintliga. Emellertid hade jag tur. I en primitiv kupévagn från Ungern fann jag i en kupé en ensam blond flicka som låg utslagen på ena bänken och sov. Utan att väcka henne gjorde jag henne sällskap på den andra bänken. Hon väckte emellertid mig i Rovigo (när hon skulle gå på toaletten), och följden blev ett samtal. Hon visade sig vara en vacker ungerska som arbetade i Florens. Hon inbjöd mig att följa med henne ända till Florens och stanna där resten av natten, dvs. morgonen, men jag avböjde, *for better or for worse*.

Under min andra exkursion till Ungern hade jag som sällskap en sällsynt fin gammal man från Frankrike, en riktig grandseigneur, som visste allt om all kultur i Europa. Av honom lärde jag mig att Sicilien är vackrast i februari när mandelträden blommar, att det finns mer välbevarade ruiner av det klassiska Grekland i det norra än i det södra Grekland, och att man på ön Lampedusa kan leva som medlem av en lampedusansk infödingsfiskarfamilj en hel månad för bara 30,000 lire. Emellertid var denne franske grand seigneur något för optimistisk. Som om inte ens det första världskriget någonsin hade inträffat reste han omkring i Europa utan pass, vilket det i våra dagar trots alla liberaliseringar ännu är för tidigt att göra. Han fick lämna tåget inför den ungerska gränskontrollen, och jag såg honom aldrig mera. Emellertid glömde han kvar några dokument, som gav mig tacksam anledning att ta kontakt med honom i framtiden.

Från Budapest, som även vid mitt andra besök endast gav mig goda intryck, hade jag en lika god medpassagerare, vars ursprung emellertid var omöjligt att fastställa. Inte ens Sherlock Holmes hade lyckats med det. Han talade engelska med fransk brytning och var israelit. Under resan från Budapest till Wien hade vi fullt sjå med att på engelska diskutera hela världsteologin och på det sättet överrösta eller åtminstone konkurrera med de tre unga koreaner som oavbrutet och högljutt prapplade på sinsemellan på sitt språk i samma kupé med en aggressiv effektivitet och gällt ursinne som om koreanska var det enda språket i världen med något som helst existensberättigande. Denna israelit gav mig kanske resans bästa mänskliga utbyte hittills.

Än en gång Venedig, och än en gång Rom. Ytterligare två toalettbesök må dokumenteras av mera angenämt slag. En vänlig toalettstädare i Budapest tog emot mig med öppna armar och krävde mig på endast 5 forint, (50 öre), en rimlig nota, medan alla en toalets förnämlighetsartiklar stod till mitt förfogande till överraskande och upplyftande ackompanjering av en brasiliansk lambada av klassisk kategori. Utanför Peterskyrkan i Rom väntade mig dock en ännu större älskvärdhet. Toalettvakterskan tog emot sina gäster gratis och med ett leende och hade dessutom ställt fram friska blommor på bordet. Låt oss hoppas att Vatikanstaten alltid förblir världens minsta och mest mänskliga stat.

Det sista Rombesöket gjordes för att ge möjligheten att få återse mina gamla vänner där en sista chans, och försöket kröntes omedelbart med framgång. Min unge värd från 1973, nu stadgad fader med två söner, vilken jag inte sett på 17 år, var märkvärdigt oförändrad fastän han under ett antal år upprepade gånger genomkorsat hela Asien och alla de svåraste delarna därav inklusive Sibirien, Kina och Tibet, och hans erfarenheter från Tibet var ytterst upplysande och värdefulla. Denne enkle man, som öppnat sitt hem för mig som för en broder under nio dagar 1973, var fortfarande samma mänskliga guldgruva, full av samma värme och hjärtlighet som för 17 år sedan. Ingen av oss hade egentligen åldrats.

Efter mitt besök i Vatikanmuséerna, då jag var som mest uppfylld av Leonardos, Michelangelos och Rafaels andar, inträffade emellertid resans mest kuriösa incident. Mellan Castell Sant'Angelo och Piazza Navona tilltalades jag av en bilist. Han var ganska liten men verkade tämligen tät, ty hans bil var lyxig, och han var väl klädd. Han tilltalade mig på engelska för att få veta hur han skulle köra för att komma till järnvägsstationen, och när jag bekände mig vara främling från Sverige uppstod en konversation, ty hans hustru, upplyste han mig, var svenska. Han presenterade sig som en förmögen modist från Paris, men han bröt inte på franska utan på italienska, och han hade denna lördag problem med att hitta en öppen bensinstation och öppna växelkontor och hade dessutom förtvivlat bråttom till Paris. Men hur kunde väl jag hjälpa honom? "Hör du," sade han, "jag är mycket förmögen, och jag skall ge dig en present som reklam för min firma. Jag råkar ha två ypperliga läderrockar kvar. Du får dem av mig, de är värda 4000 svenska kronor var, här är de, var så god!" Och han

slängde till mig två tunga läderrockar som inte alls gick i min stil. "Jag ber dig bara hjälpa mig med litet kontanter till bensin, så att jag kvickt kan komma hem till min svenska hustru i Paris." Förgäves försökte jag förklara för honom att allt vad jag hade i italienska pengar var några tusen lire. Emellertid insisterade han med sitt ivriga, entusiastiska, överväldigande och hjärtliga sätt och tycktes inte förstå. Jag visade honom då min plånbok och att det enda jag hade i lire var några tusenlappar. "Du förstår inte," sade han. "Jag är mycket rik. Min adress finns inne i rockarna. Du kan ta kontakt med mig när som helst. *Just give me some money.*" Och plötsligt hade min plånbok tömts på 600 svenska kronor och 50 tyska mark. Han var alldeles för snabb för mig. Förgäves försökte jag förklara för honom att han just tagit min återstående reskassa, men han sade bara: "Du förstår inte. Jag är mycket rik. Min adress finns där inne." Och han körde iväg.

När jag kom hem med de tunga kläderna fanns det ingen adress någonstans bland dem. Min olyckliga värd förklarade att jag fallit offer för en napolitansk skojare: Rom var fullt av sådana, och läderjackorna var enligt honom värda högst 250 kronor tillsammans. Denne bilist, var han än kom ifrån, hade med sin lyxbil och i sin fina kostym, välrakad och välcoifferad, medvetet valt ut en ung beskedlig man som bara var intresserad av kultur, som gick barfota i sandaler av vilka den ena var trasig, för att plundra ut honom på 90% av hans reskassa, och inga böner hade hjälpt. Dessutom var det endast i Rom som denne unge man någonsin tidigare hade råkat ut för någon stöld, när han där berövades på två originalmusikmanuskript sjutton år tidigare. Genast började mina gamla välbekanta magsymptom återkomma. Ack, Italien, jag beklagar dig!

Mitt ruinerande möte i Rom kastade givetvis en mörk skugga över hela resan. Hade man rest så långt (1732 mil) under så stora ansträngningar (12 uppesittarnätter på tåg) bara för att omedelbart före återresan få denna lön? På en minut hade en fjärdedel av min reskassa berövats mig medan de övriga tre redan frikostigt hade östs över framför allt Italien med dess muséer, natur och kultur. Och bilisten i fråga hade fullkomligt struntat i mina böner och gladeligen kört vidare i sin lyxbil.

Tankarna måste obönhörligt återsamlas kring hela årets största händelse för mig, guldsmeden Berndt Lindholms bortgång 43 år gammal efter en 19-årig kamp mot döden efter att som barn ha blivit överkörd av en ansvarslös lastbilschaufför, som fick behålla sitt körkort. Vad var hela Östeuropas befrielse och alla Saddam Husseins folkmord mot förlusten av en enda god vän sedan 18 år? Berndt var en hantverkare från Borgå som levde nära naturen, hans segelbåt var en gammal öppen eka med ett enda segel, allt han ville var kärlek och skönhet, men han blev överkörd. Det finns ingen värre miljöförgiftare och ingen flitigare mördare i världen idag än bilismen. Och sådana män som min hjärtlige plundrare i Rom kan ingen sätta fast, och de kör vidare i sina bilar.

Ju mindre sagt om återresan, desto bättre. Det är inte roligt att resa från Rom hem till Sverige utan pengar som en tiggare. Som utplundrad vill man inte längre hälsa på någon och inte ens sin egen broder. Min stackars romerske värd, som kände sig drabbad genom mig, ville ge mig pengar, men jag vägrade ta emot dem och lånade hellre av en annan. Om inte en sällsynt ädelsinnad svensk körbroder hade befunnit sig i Paris och tagit emot mig hade resan blivit enbart en tragedi. Lyckligtvis finns det även goda människor i världen även om de är sällsynta. Desto viktigare är det att man alltid odlar och uppehåller kontakten med dem.

Emellertid måste det även sägas något litet ord om hemkomsten. Redan i Danmark var man som hemma, och tydligare än någonsin framgick det hur Danmark, Sverige, Norge och Finland rent geografiskt och etniskt egentligen är en enda samhörig enhet med mycket starkare gemensamma band än vad exempelvis Venetien och Lombardiet har med Sicilien och Sardinien. Men riktigt välkommen och hemma kände man sig först i Hälsingborg, när man äntligen åter fick sitta på en riktig kinesrestaurang och äta

kinesiskt med sallad, juice och kaffe för ett bättre pris och med en högre kvalitet än vad man påträffat hos någon restaurang på hela resan. Två kinesiskor förestod restaurangen "Chinatown" vid Sundstorget och personifierade hela den mjuka Fjärran Östern-älskvärdheten på utsöktaste skånska, medan romantisk pianokonsertmusik diskret i bakgrunden gjorde matsmältningen extra njutbar. Äntligen var man hemma i sin egen miljö igen.

Fotnot. Under förloppet av denna resa 25.9-23.10 var redan Saddam Husseins ockupation av Kuwait ett faktum, och Gulfkriget tornade upp sig mot framtidens horisont, samtidigt som Tysklands återförening blev ett faktum den 3 oktober. Två viktiga upplevelser beskrivs inte under resan: det första mötet med doktor Sandy i Budapest, som blev av så stor betydelse för framtiden, och upplevelsen och visionen just den 3.10 på Sicilien av den gamle medeltide kejsaren Fredrik II av Hohenstaufens personlighet, som även den blev av så stor betydelse för utvecklingen av ett speciellt förhållande med Sicilien.

Däremot finns första mötet med René Drouault från Grasse med, vilket efter denna resa genast gav en av anledningarna till nästa resa.